

CONSIDERAȚII PE MARGINEA COLECȚIEI PARTICULARE „EX LIBRIS” — RADVÁNYI ROMÁN KÁROLY

DE
RODICA HÎRCA

„*Ex librisul*” — un gen al artei grafice, poate tot atît de vechi pe cît de vechi sînt tipăriturile — cărți, s-a constituit, în evoluția sa de-a lungul secolelor, ca un mod aparte de expresie artistică. Apărut la început ca o susținere și reprezentare a personalității posesorului cărții, apoi a autorului, sau pur și simplu ca o funcție estetică de înfrumusețare a operei, *ex librisul* a devenit, pînă la urmă, grafică în sine.

Aceste necesități au izvorît din faptul că primele cărți ieșite de sub teascul gutenbergian nu puteau să rivalizeze cu frumoasele miniat-uri ale cărții manuscrise. Gravura în lemn sau cupru și arta tipografică se vor răspîndi în întreaga Europă. Ilustrația va rămîne credincioasă tiparului, dar va primi o viață independentă dezvoltîndu-se ca o artă de sine stătătoare. Istoria cărții menționează apariția la sfîrșitul secolului al XIV-lea a celor mai vechi incunabule ale *ex libris-ului* în Germania de unde se va răspîndi în întreaga lume ca rod al tiparului și al graficii. Acceptat ca o preocupare legată de o altă pasiune — colecția de carte — *ex libris-ul* devine el însuși un obiect de artă.

Marii artiști ai graficii și-au dedicat preocupările realizării unor exemplare de „*ex libris*” astăzi considerate adevărate valori artistice. Primele au apărut tot în Germania, datorate lui Albrecht Dürer.

Pînă la Dürer — *ex libris-ul* — este strîns legat de heraldică (*ex libris heraldic*), fapt explicabil deoarece cartea reprezenta o mare valoare, deci numai cei ce dispuneau de titluri nobiliare își puteau permite să se ocupe de bibliofilie. Dürer va pune bazele noului stil în arta *ex libris-ului*, stilul nou, alegoric (*ex librisul figurativ*¹). Creator de școală nouă, artist care a știut să dea un maximum de strălucire artei,

---

¹ Dionisie Gábor, „*Ex libris-urile create de Albrecht Dürer*”, în *Revista Bibliotecilor*, 10, 1973, p. 379—381.

a făcut ca forța geniului său de grafician să aibă o rază de acțiune foarte mare atât în timp cât și în spațiu încît, în a doua perioadă a ex libris-ului (la sfîrșitul secolului XX), cînd se poate vorbi de o adevărată renaștere a acestei arte în întreaga Europă, toți creatorii genului se vor inspira din creația sa sau a contemporanilor săi. În a doua perioadă a ex libris-ului — ex libris-ul figurativ se diversifică foarte mult sub formă artistică, numele posesorului fiind încadrat într-un ansamblu compozițional alcătuit din peisaje, biblioteci, scene mitologice. Concomitent apare un nou tip, ex libris-ul sigiliu și sub formă de semnătură.

Evoluția ex libris-ului de la rolul secundar de recunoașterea a apartenenței cărții pînă la artă, se leagă de cele mai intime elemente ale culturii. Marile biblioteci, personale sau instituționale, au ridicat micul semn distinctiv, plasat pe coperta cărții, la rangul unui blazon de noblete.

Ca orice operă de artă și aceste miniaturi au exercitat o puternică atracție asupra diferiților colecționari. Fără a avea date exhaustive asupra colecționarilor de ex libris din Europa, putem afirma cu o oarecare circumspecție că una din cele mai mari colecții de acest gen a aparținut unui pasionat artist și colecționar orădean Radványi Román Károly.

S-a născut la Oradea în anul 1900 dintr-o familie de mici meseriași. După terminarea cursului secundar, învață meseria de tipograf. Primul contact cu arta grafică îl are în cadrul școlii unde îi este profesor Roman Mottl — senior, de la care învață tehnica gravurii. Ca tipograf, care îi este meseria de bază, lucrează în atelierele din București și Oradea. A iubit foarte mult cartea și de aici a pornit pasiunea pentru însoțitorul și gardianul cărții — ex libris-ul.

Fantezia sa creatoare a făcut posibilă găsirea simbolurilor moderne care ne oferă mult din pulsația epocii sale. Se resimte mult influențele, am putea spune chiar fidel, a curentelor în dezvoltarea stilului grafic. Primele ex libris-uri au fost lucrate pentru „Biblioteca sindicatului muncitorilor tipografi” din Oradea și pentru colegii de tipografie în anul 1921. Lucrările au fost expuse în 1932 la Oradea în cadrul expoziției „Asociației Artelor Frumoase” (număr catalog 133 — 146)², după care urmează participări la un mare număr de expoziții oaganizate în țară și străinătate³:

² *Catalogul expoziției Asociației Artelor Frumoase, Oradea, 1932; Dionisie Găbor, Ex librisurile doctorului N. Igna, în Revista Bibliotecilor, 8, 1968, p. 476—478.*

³ *Internationale Ausstellung für Gelegenheitsgrafik und ex libris, Katalog, Szeged, 1934, október 21—28; Daróczi Lajos. Egy magyar grafikus és faragó mester, în Református Jövő, 5, 1928, p. 12—13; Idem, Egy művész, akit a külföld elismer, de szülővárosa alig vesz tudomást róla, în Vasárnap, 1940, április 21, p. 9—10; idem, Csen-des visszavonultságban dolgozik egy transilvániai grafikus-művész akinek alkotásait külföldi múzeumok őrzik, în Keleti Újság, 1940, április, 20.*

- Expoziția artiștilor tineri din Oradea, anul 1933
- Expoziția internațională din Szeged, anul 1934
- Expoziția „Asociației Artelor Frumoase” din Oradea, 1934
- Expoziția internațională de ex libris din Los Angeles California din anii 1933, 1934, 1935, 1936
- Expoziția internațională de ex libris din Budapesta, 1937
- Expoziția de artă plastică, Cluj, 1947

Artist polivalent ale cărui lucrări sînt de o valoare netăgăduită, vor fi încununate de succes prin alegerea sa ca vicepreședinte al asociației „The Beskplate Asociation International” din Los Angeles în aprilie 1935 și mai 1936⁴.

A executat gravură în linoleum, lemn și plumb.

Radványi Román Károly nu a fost numai un artist ci și un mare colecționar, prin această activitate el nu a știrbit funcția ex libris-ului, nu a fost defavorabilă esenței sale ci dimpotrivă îi lărgeste mult granițele. El devine membru al asociației internaționale a colecționarilor de ex libris din Budapesta, Haga și L'association colletiou-neurs et des gravures Nancy — France”, legăturile sale cu colecționari din peste 18 țări se vor materializa într-o colecție de peste 38 000 de lucrări.

Din această mare colecție am selecționat pe țări lucrările pentru prima expoziție de acest gen organizată de secția de artă din Muzeul Țării Crișurilor. Lucrările aparțin unor graficieni sau pictori de renume din Austria, Belgia, Brazilia, Cehoslovacia, Danemarca, Finlanda, Franța, Germania, Italia, Iugoslavia, Japonia, Norvegia, Olanda, Polonia, România, Spania, Suedia, Portugalia, Ungaria, U.R.S.S.

Executate în cele mai diferite tehnici, lucrările expuse au comun doar genul în care se încadrează. Viziunea clasică tradițională a naturii, tratarea peisajului care evocă lumea minerală, desișul pădurii cu arbori ce freamătă în vînt, peisajul rustic, fluiditatea delicată, aeriană, evocînd atmosfera umedă a țărmului mării exprimînd acea eternă metamorfoză a naturii și omului, cu o notă de poezie, sînt prezente în majoritatea lucrărilor cercetate. Alături de acestea apar ex libris-uri de tip sigiliu, unde grija pentru acuratețea amănuntului, pentru linie, formatul mic face să le sporească prețiozitatea. (Fig. 1). Spre deosebire de acestea, mult mai robuste, într-o decorativitate expresivă sînt ex libris-urile francezilor Valentin Le Campion, Paul Devan, Paul Cole, care ne transpun în lumea plină de dinamism a barocului. (Fig. 2). Grafica japoneză semnată de Shoji Kozuka sau Eichii Hirose este de o execuție migăloasă, cu forme și culori savant compuse, de o uluitoare măiestrie unde, delicatețea florilor, a ierbii sînt transpuneri pline de poezie. (Fig. 3, A și B.) Arabescuri grațioase și decorative, grilajul negru la notele pe care se agață globul pămîntesc dîndu-ți senzația unor va-

⁴ The Baskplate Association International, Los Angeles, 1935—1936.

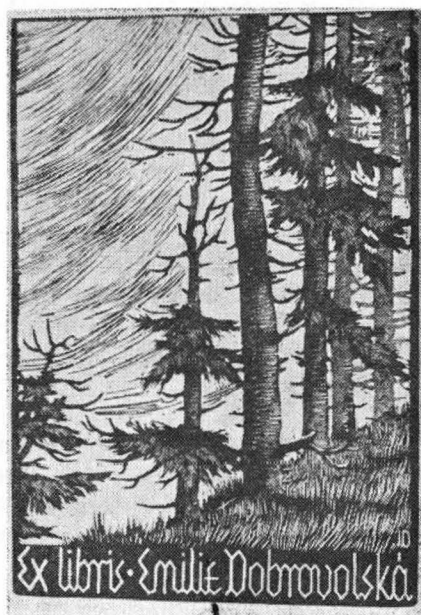

Fig. 1. „Ex libris“-uri din R. S. Cehoslovacă.

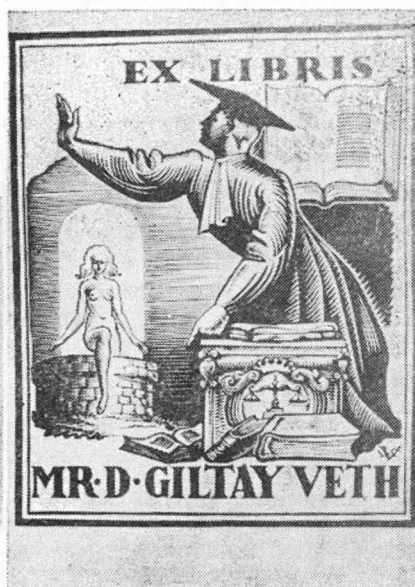
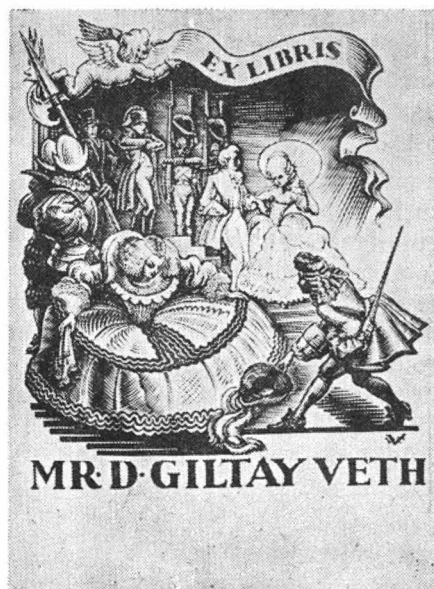

Fig. 2. „Ex libris“-uri din Franța.

riații muzicale, dinamica luminii care prin fasciculele de linii pătrunde din diferite unghiuri spre carte aflată în planul central al lucrărilor ne-au determinat să ne oprim și asupra graficii din Republica Populară Ungară amintind pe Menyhárt I., Gy. Szabó Kálmán sau Petry Béla. (Fig. 5.)

Într-un decor despuiat din ce în ce mai mult, cu un suport quasi-abstract italienii Botta, M. Simone, A. H. Gagliardo reiau succesiv figurile și grupurile în spațiul lucrării, pentru a le dezvolta izolat cu linii orizontale sau verticale, foarte schematice și într-o tentă de accentuată sumbrietate, care merge pînă la depersonalizarea figurilor ceea ce constituind o notă aparte în tehnica ambiantă a ex libris-ului. De un grafism plin de expresivitate, cu linii lapidare, de o singurătare amară, sînt lucrările lui Balogh István care ne transpun într-o atmosferă plină de dramatism, puse în contradicție cu linia suplă, cu detaliile săpate în lemn a lui Gy. Szabó Béla. În acest context ne apare într-un univers perfect ordonat urmărite cu seriozitate și perseverență ex libris-urile graficianului orădean Roman Mottl — senior. (Fig. 6.)

O suită, cu adevărat impresionant de lucrări în tehnici diferite, ne fac ca în fața acestei colecții să ne dăm seama că sursele și resursele artei sînt foarte variate.

Dorim să subliniem că în acest studiu nu am avut intenția de a analiza integral colecția de „Ex libris” — Radványi, dar am crezut utilă și această prezentare, care în concepția noastră — privind valorificarea integrală a colecției — doar un semnal, cu intenția de a o introduce în circuitul național al valorilor artistice, dat faptului că sîntem convinși că această colecție pe lîngă indubitabila sa valoare artistică, reprezintă strădania de o viață a unui om iubitor de frumos.

CONSIDERATIONS ON THE PARTICULAR „EX LIBRIS” COLLECTION RADVÁNYI ROMAN KÁROLY

Summary

The author analysis the private collection of „ex libris” — Radványi Román Károly making also a presentation of the evolution of the „ex libris” as a geure of graphic arts.

The collection Radványi Román Károly is one of the biggest collection in Romania, containing 38 000 works gathered by Radványi Román Károly from 20 countries all over the world.

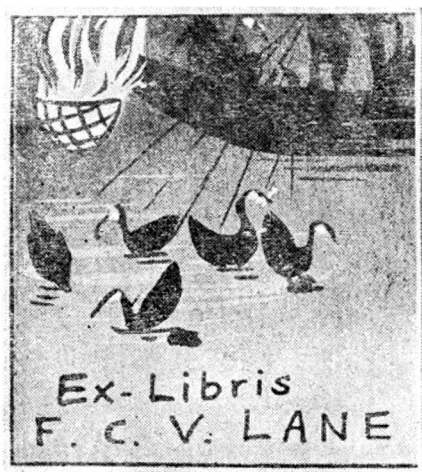
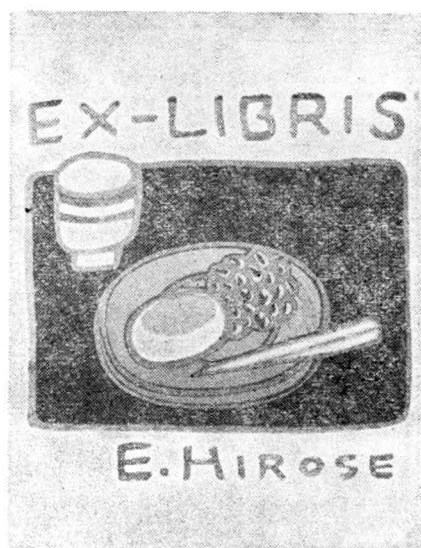
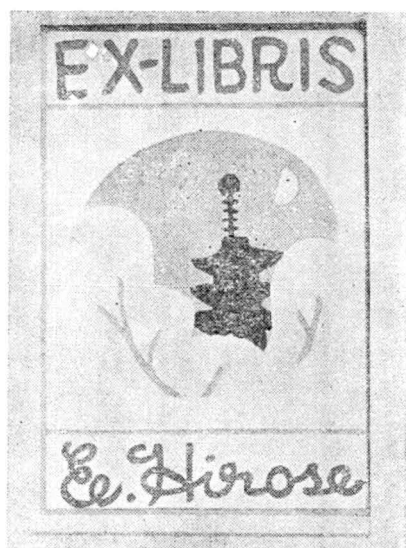

Fig. 3 a. „Ex libris“-uri din Japonia.

Fig. 3 b.

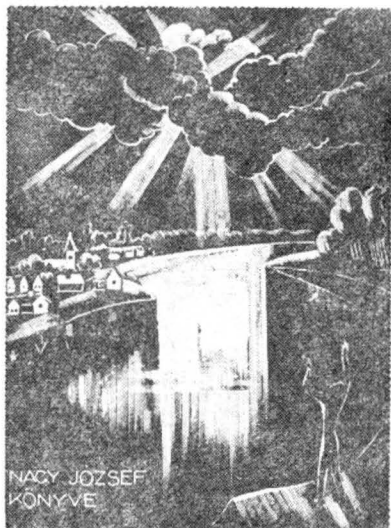
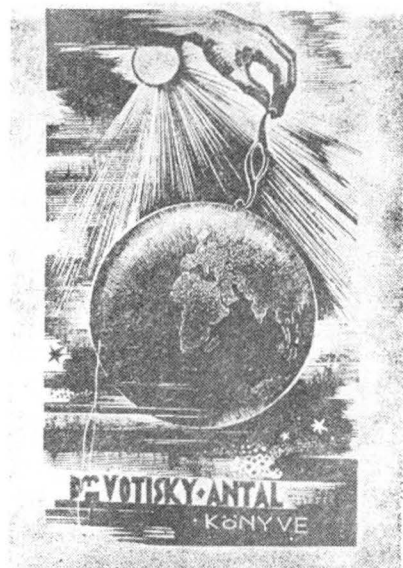

Fig. 4. „Ex libris”-uri din Ungaria.

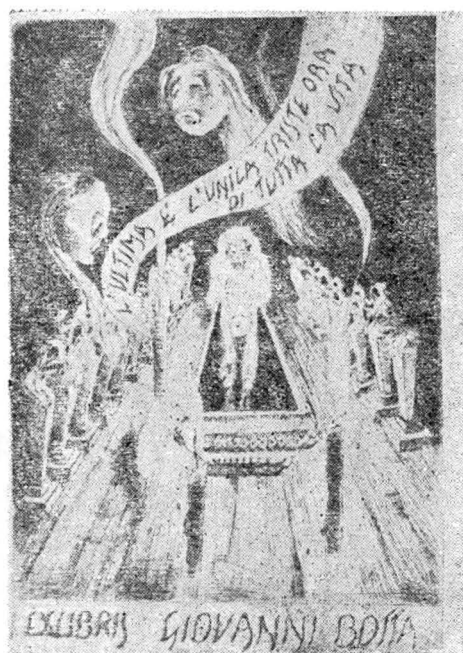

Fig. 5. „Ex libris“-uri din Italia.

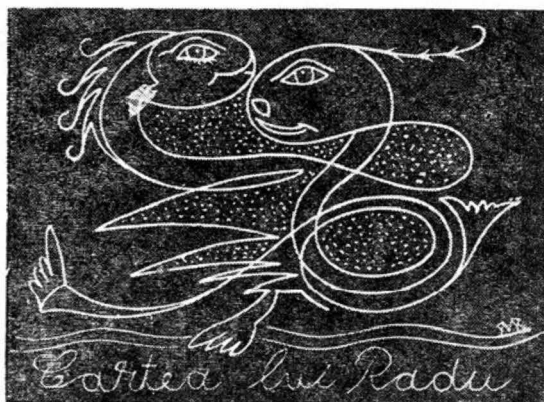
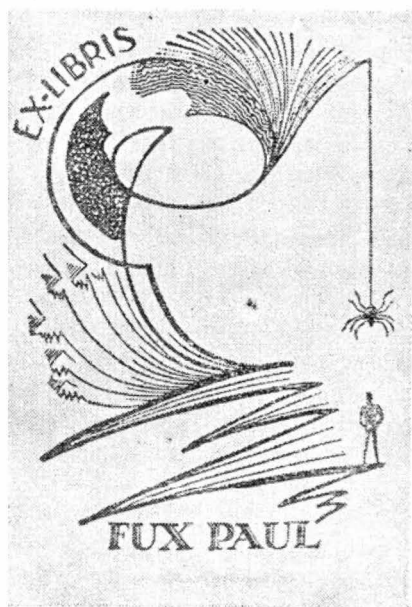
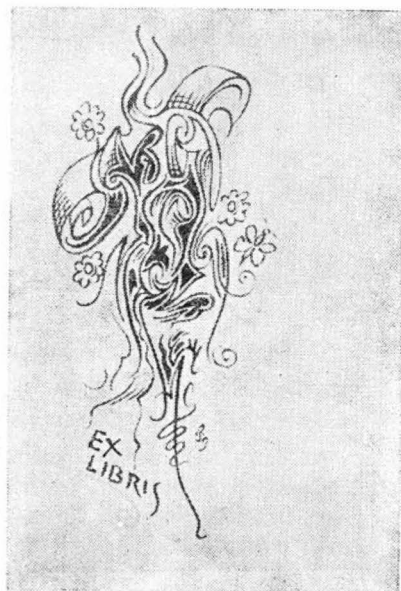
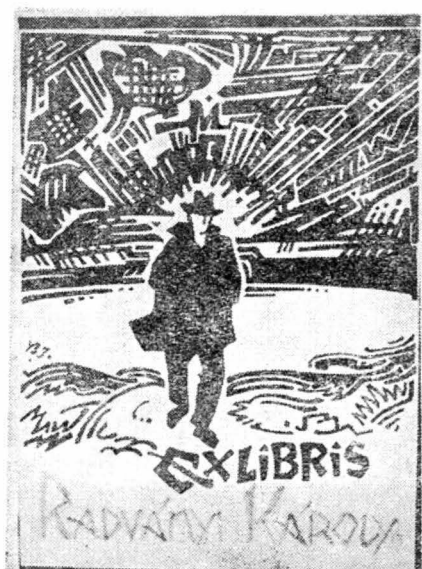

Fig. 6. „Ex libris“-uri din România